

Ο ρόλος της γραμματικής στην δομή και την μεταφρασσιμότητα του λόγου.

Καθ. Δ. Γ. Χρηστάκης.

Τμ. Μηχανολόγων Ελληνικού Μεσογειακού πανεπιστημίου.

dhr@hmu.gr

*ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζῶων διαφέρει ὅτι μόνον ξυνίησι,
τὰ δ' ἄλλα αἰσθάνεται μὲν, οὐ ξυνίησι δε*

Γραμματική ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων.

Μέρη δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἕξ:

- **πρῶτον** ἀνάγνωσις ἐντριβῆς κατὰ προσῳδίαν,
- **δεύτερον** ἐξηγήσις κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους,
- **τρίτον** γλωσσῶν τε καὶ ἱστοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις,
- **τέταρτον** ἐτυμολογίας εὗρεσις,
- **πέμπτον** ἀναλογίας ἐκλογισμὸς,
- **ἕκτον** κρίσις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ.

(ΤΕΧΝΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Διονυσίου του Θρακιώτη 1 π.Χ. αἰώνας^ι)

Ο ρόλος της γραμματικής στην δομή και την μεταφρασσιμότητα του λόγου.

Αν δεχτούμε ότι άνευ λόγου ουδέν υφίσταται, αν δηλαδή δεχτούμε πως ο λόγος είναι η αιτία της ύπαρξης των πάντων, άρα και του εαυτού του, τότε καλό θα είναι να έχομε μια κοινή έννοια για το λόγο για να συνεννοούμαστε. Η λέξη λόγος δεν είναι απλή λέξη, όπως όλες οι λέξεις. Προέκυψε αφού είχαν γεννηθεί χιλιάδες άλλες λέξεις και κανείς δεν χρειάστηκε το λόγο για να φωνάξει μάνα και πατέρα ή να μιλήσει στο ταίρι του ή στον εχθρό του. Ο λόγος, ως λέξη, ήρθε με την συνείδηση της κοινωνίας, της μέθης με τα μεταξύ μας κοινά. Είναι μέθη η κοινωνία, μέθεξη και συμμετοχή των πραγμάτων που δίδονται για να πολλαπλασιαστούν, σαν το σπέρμα στη μήτρα ή στη γη και όχι για να προστεθούν στην ιδιοκτησία. Είναι ο λόγος οργανισμός μεθυστικός που πολλαπλασιάζει προσθέτοντας τα ελάχιστα. Λόγος είναι να χαρίζεις ό,τι σε κάνει μοναδικό κι αυτό που δίδεις να γίνεται σπόρος γόνιμος χωρίς να σου λείπει. Έτσι του λόγου μας κοινωνούμε μεθώντας με το κρασί, και το ψωμί και την αλήθεια. Χρειάζεται η αλήθεια για να σπείρεις τα χωράφια και να φτιάξεις δρεπάνι για να τα θερίσεις και σφυρί για να φτιάξεις το δρεπάνι και κοφίνια για να βάλεις μέσα τα σταφύλια και βαρέλι για να γίνει ο μούστος κρασί. Χρειάζεσαι κι ένα

φούρνο και φωτιά για να κάμεις το ζυμάρι ψωμί. Και για όλα αυτά χρειάζεσαι το λόγο κι είναι η επίκληση του αποκαλυφθέντος λόγου αυτή που τον έκαμε λέξη για να τον ονομάσουμε και να συμφωνήσουμε γι αυτόν.

Ο λόγος δεν είναι σιωπηλός, ο λόγος λέγεται και φαίνεται και όταν φαίνεται φωνάζει σαν το φως. Βλέπεις, το φώς και η φωνή μοιάζουνε στη γλώσσα μας κι αυτή η ενότητα του ήχου και του φωτός δίδει απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα.

Η συμφωνία είναι η αρχή και το τέλος της συνεννόησης και η συνεννόηση είναι η αρχή της αγάπης και η αγάπη είναι το μέτρο της αλήθειας και εξ αυτού του μέτρου της αλήθειας προκύπτει η τιμή του ανθρώπου.

Είναι αρχή της συνύπαρξης των ανθρώπων να συμφωνούμε για την αλήθεια επειδή αλήθεια είναι η ίδια η ζωή και χωρίς αυτήν ο θάνατος πλέκεται στην καθημερινότητά μας ύπουλα και μπαίνει μέσα στη ζωή και την λιγοστεύει και την κάνει μίζερη κι ανούσια, την διώχνει για να κυριαρχήσει αυτός, ο θάνατος, όπως κυριαρχεί σε κάθε πράγμα που αφήνεται στην τύχη του.

Είναι λοιπόν σημαντικό και αναγκαίο να δούμε τι ακριβώς εννοούμε με τη λέξη λόγος, για να καταλάβουμε τι είναι η γραμματική, το εργαλείο αυτό της οργανωμένης εκφοράς του λόγου, της γλώσσας δηλαδή. Η κατανόηση της γραμματικής δεν στοχεύει μονάχα σ' αυτήν, στοχεύει κυρίως στο λόγο. Ο λόγος είναι μια λέξη σημαίνουσα έννοια αναγκαστικά αυτό-οριζόμενη, μια έννοια που δεν έχει ανάγκη άλλες έννοιες για να την ορίσουν παρά μόνον έννοιες που γεννούνται από αυτήν και μέσω αυτών αποκαλύπτει την σημασία της, ο ορισμός μιας έννοιας με λέξεις ξένες με τη λέξη που σημαίνει την έννοια που ορίζουμε είναι, όπως θα δούμε παρακάτω, επιβεβλημένος για την ύπαρξη του λόγουⁱⁱ. Μπορούμε να κατανοήσουμε αυτή την επιβολή από τον τρόπο που ορίζουμε την ύπαρξη ενός χωραφιού με την αναφορά των συνόρων του με τα γειτονικά χωράφια. Τέτοιες γειτονικές έννοιες ορίζουν μian έννοια μέσω τω λέξεων που σημαίνουν αυτές τις έννοιες. Η διαδικασία σύναψης μιας λέξης σε μian έννοια επαναλήφθηκε τόσες φορές όσες είναι και οι γλώσσες του κόσμου. Σε κάθε γλώσσα θα βρούμε λέξεις που σημαίνουν τις ίδιες πανανθρώπινες έννοιες και μερικές άλλες καθαρά εθνικές, αν το έθνος ορίζεται με τη γλώσσα. Τέτοιες 'εθνικές' Ελληνικές λέξεις είναι ο λόγος, το πρόβλημα, η κρίση, η δημοκρατία, τα μαθηματικά, η φυσική, η γραμματική και πολλές άλλες που τις βρίσκουμε σε όλες σχεδόν τις γλώσσες του κόσμου. Οι λέξεις αυτές φύτρωσαν στην Ελληνική γλώσσα με τον ίδιο ακριβώς λόγο που γέννησε όλες τις λέξεις του κόσμου. Είναι δηλαδή ο λόγος, ως λειτουργία της κοινωνίας των ανθρώπων, ή, ακριβέστερα, ως υπόσταση της κοινωνίας των ανθρώπων, μια πανανθρώπινη αξία, πέραν και πάνω των εθνικών γλωσσών. Έτσι, είναι θαρρώ αυτονόητο, πως ο λόγος είναι η μόνη βάση της μετάφρασης από γλώσσα σε γλώσσα. Η διαπίστωση αυτή δεν είναι ικανή για την αποκατάσταση του λόγου ως τη βάση της μετάφρασης. Η αλληλουχία:

Πρωτογενής λέξη:> έννοια> μεταφρασμένη λέξη

μπορεί να μεταφέρει από τη λέξη μιας γλώσσας σε μια άλλη γλώσσα μέσω της νόησης μιας έννοιας που σημαίνεται από την πρωτογενή. Η νόηση της σημαινόμενης έννοιας εξελίσσεται σε μετάφραση με τη νόηση μιας λέξης στην γλώσσα στόχο που θα σημαίνει το ίδια έννοια. Έτσι, είναι σαφές ότι η έννοια πρέπει να σημαίνεται με δυο διαφορετικές λέξεις κατά τον ίδιο τρόπο. Αυτό στάθηκε αδύνατο για το σύνολο των λέξεων των ανθρώπων στις

διάφορες γλώσσες που αναπτύχθηκαν. Αντίθετα, οι έννοιες στο νου των ανθρώπων φαίνεται να είναι απόλυτα ίδιες για πολλές εκφάνσεις της ζωής μας. Έτσι είναι πολλές φορές δυνατή η συνεννόηση μεταξύ ανθρώπων που δεν μιλούν την ίδια γλώσσα, μεταξύ ανθρώπων που δεν γνωρίζουν ούτε μια λέξη κοινή. Είναι θαυμάσιο το πώς δυο τέτοιοι άνθρωποι μπορούν και ανακαλύπτουν λέξεις, ήχους, και χειρονομίες και αρχίζουν μια πρωτογενή μεν αποτελεσματική δε συνεννόηση. Δεν είναι το ίδιο εύκολη βέβαια αυτή η συνεννόηση με αυτήν που εξελίσσεται μεταξύ δύο ομιλούντων τη ίδια γλώσσα. Ο κόπος της συνεννόησης αλλά και η αξιοπιστία της έχουν τεράστια διαφορά. Η απόσταση μεταξύ της απόλυτης συνεννόησης και της κοπιώδους μερικής συνεννόησης είναι μια απόσταση που μικραίνει όσο οι λέξεις και η σύνταξή του πλησιάζουν αρμονικά τις γεννούμενες έννοιες από την κοινωνία των ανθρώπων. Συμβαίνει μάλιστα ένα αξιοθαύμαστο γεγονός. λέξεις δημιουργούν μέσω της σήμανσης των εννοιών, συνειρμούς εννοιών και πλουτίζουν την συνεννόηση με τρόπο πολύ πιο γόνιμο απ' ότι πλουτίζουν οι χειρονομίες και άλλοι ήχοι. Η βασική ιδιότητα της λέξης να σημαίνει μιαν έννοια αφηρημένη ούτως ή άλλως, ιστορικά, η λέξη λόγος ήρθε πριν την λέξη γραμματική και βρίσκεται σε δεκάδες χιλιάδες σημεία στα κείμενα των Ελλήνων που γράφτηκαν πριν ο Διονύσιος ο Θράκας γράψει για την γραμματική τέχνη, μια τέχνη που δεν άλλαξε μέχρι τις μέρες μας και που είχε προϋπάρξει του συγγραφέα της πρώτης γραμματικής χωρίς να έχει καταγραφεί. Ο Διονύσιος ο Θράκας εργάστηκε στην Αλεξάνδρεια έναν αιώνα προ Χριστού και έγραψε στην Ρόδο κι έγινε γνωστός για τα κείμενα και τη διδασκαλία του. Έκτοτε γράφτηκαν πολλές γραμματικές κι είναι απαραίτητο θαρρώ να ορίσουμε τι σημαίνει γραμματική και να δούμε αν όλα εκείνα τα βιβλία που απ' έξω γράφουν γραμματική, είναι όντως 'γραμματικές'. Ο έλεγχος αυτός, της συνέπειας λέξης και έννοιας είναι έργο ζωής, είναι έργο ανάδειξης της αλήθειας επειδή η ασυνέπεια της έννοιας είναι αδυναμία συνοχής του νοήματος, είναι τελικά ανοησία, είναι θάνατος της νόησης και της ανθρωπιάς. Ο λόγος προϋπήρχε της άρθρωσης της λέξης 'λόγος'.

Είναι πολλοί αυτοί που κοκορεύονται πως μπορείς ν' αγαπάς, έτσι, για πλάκα, χωρίς να νιώθεις και να κατανοείς τι λες και τι κάνεις. Είναι πέρα από κάθε είδους ανθρωπιά να μιλήσουμε για ανόητη αγάπη. Η αγάπη θέλει την τέχνη της όσο τα τέκνα θέλουν τον έρωτα των γονιών τους μέχρι να πεθάνουν. Ακόμη κι αυτή η απόσταση μεταξύ αγάπης και έρωτα μετράται με το λόγο κι όχι με τις λέξεις του λόγου αλλά οι λέξεις κάνουν το λόγο να φανεί και να γράψει στις ψυχές μας και η τέχνη να κάνεις το λόγο να φανεί βάζοντας τις λέξεις του στη σειρά τους είναι λογοτεχνία ή τεχνολογία. Θα μπορούσαμε να την πούμε και τεχνολογία ή τεχνολογική όπως λέμε καλαθοπλεκτική ή κυριολεξία κπ. Ο λόγος έχει περισσότερη ανάγκη την τέχνη του παρά τις λέξεις του που ούτως ή άλλως είναι προϊόντα της τέχνης του λόγου. Μόνες τους οι λέξεις ξεπαγιάζουν και ψοφάνε χωρίς την τροφή της τέχνης, χωρίς τη λειτουργία τους μέσα στην κοινωνία των ανθρώπων. Είναι η κοινωνία μας μια πράξη ερωτική, μια πράξη που γεννά κι αναγεννά τη σημασία των λέξεων. Η σημασία των λέξεων το χρειάζεται αυτό, χρειάζεται τη λειτουργία τους για να ζήσει. Αν οι λέξεις χρησιμοποιούνται στραβά, στραβή είναι και η σημασία τους, σαν την κάνη του όπλου όταν στραβώσει, άλλα έλεγαν όταν λειτουργούσαν σωστά κι άλλα όταν κακοποιήθηκαν. Μπορούμε χιλιάδες τέτοιες λέξεις να βρούμε στην Ελληνική γλώσσα που να έχουν χάσει τη

σημασία τους ή να έχει χαλάσει η σημασία τους, να έχουν δηλαδή διαφορετική σημασία σήμερα από τη σημασία που είχαν παλιά. Όσες λέξεις έχουν χάσει τη σημασία τους απλά λείπουν από τη ζωή μας. Όσες όμως λέξεις έχουν παραμορφωμένη σημασία, κάνουν ζημιά. Η ζημιά αυτή δεν διαγιγνώσκεται εύκολα. Οι λέξεις έχουν μπει στην καθημερινότητα μας και έχουν φορτιστεί βιωματικά, έχουμε αποκτήσει την αίσθηση που αναδύει ο ήχος τους και η εικόνα τους. Δύσκολο να ξαναβρούν οι λέξεις την πρότερη σημασία τους κι άλλο τόσο δύσκολο να καταλάβουμε ένα κείμενο που γράφτηκε με τέτοιες λέξεις. Η ανάγκη να αποκαταστήσουμε την εικόνα του κόσμου που ζούμε απαιτεί την συνέχεια της μνήμης μας και η μνήμη μας απαιτεί την κατανόηση των λέξεων όπως αυτές έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν και μέσω αυτών έχουν εκφραστεί νοήματα που καθορίζουν την ζωή μας σήμερα. Γι αυτό τον σημαντικό και απλό λόγο γεννήθηκε η γραμματική τέχνη. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η θέση της τέχνης και του λόγου μεταξύ των δυνατών τριάδων δομής έντασης και έκτασης που συνυφίστανται σε κάθε οντότητα του κόσμου των διακριτών από μας οντοτήτων. .

<i>Οντότητα</i>	Σύσταση	έκταση	ένταση
Σύσταση	Λόγος	Λέξη	όραμα
έκταση	παιδεία	παραγωγή	κοινωνία
ένταση	έρωτας	τέχνη	αγάπη

Πίνακας 1. Η δισδιάστατη εικόνα της οντότητας.

Έτσι, η γραμματική, τέχνη μεταξύ του έρωτα και της αγάπης και κάτω από την παραγωγή των τεχνημάτων, μπορεί να βοηθήσει στον προσδιορισμό της έννοιάς του λόγου ως έννοια που νοητικά και ιστορικά έπεται του λόγου.

Θα δούμε παρακάτω πώς η έννοια του λόγου καθορίζει την ύπαρξή μας ως υπόσταση βασική της ψυχής μας και πως είναι θέμα ζωής και ύπαρξης να νοούμε την έννοια του λόγου με ακρίβεια και η έννοια αυτή να είναι κοινή για όλους όσους ακούν τη λέξη λόγος. Είναι βέβαια αμελητέος ο αριθμός των ανθρώπων που ακούν ή διαβάζουν ως Έλληνες τη λέξη λόγος. Οι μέτοχοι της Ελληνικής παιδείας είναι ελάχιστοι πάνω στον πλανήτη. Είναι πολύ περισσότεροι οι άνθρωποι που κάνουν πολλές φορές την ημέρα login και logout σε κάποια μηχανή τους ενώ εκατομμύρια πολλά άνθρωποι εργάζονται στα logistics ή επηρεάζονται από αυτά. Η λογική ικανότητα της αντίληψης της συναντίληψης και της απόδειξης της αλήθειας και του πρέποντος, του δέοντος εκείνου που φωλιάζει σε κάθε απόδειξη που καταλήγει:

.... ὄπερ ἔδει δεῖξαι.-

είναι μια ικανότητα που δεν γνωρίζει σύνορα κρατών, εθνών και κάθε είδους κοινοτήτων Είναι μια ικανότητα που αναπτύσσεται μονάχα με την αγάπη, το όραμα και την κοινωνία των ανθρώπων. Ο λόγος εγγυάται την κοινωνία των ανθρώπων.

Λόγος περί του λόγου.

Η τέχνη της Γραμματικής είναι αρχαία τέχνη όσο και το όνομά της και φτιάχτηκε για την θεραπεία της γλώσσας των ανθρώπων. Προτού μιλήσουμε για την τέχνη της γραμματικής ας μιλήσουμε για την έννοια του λόγου, για την σημασία της λέξης 'λόγος'. Η λέξη αυτή έχει διαβεί τα σύνορα όλων των εθνών του κόσμου μόνη της ή σε σύνθετες ή παράγωγες λέξεις. Τέτοιες λέξεις είναι 'η λογική', η 'τεχνολογία' τα λογιστικά, και όλες οι λέξεις με δεύτερο συνθετικό την **-λογία** όπως **φιλολογία, γεωλογία, επιστημολογία** κλπ. Οι περισσότερες από αυτές τις λέξεις εμφανίστηκαν σε μη Ελληνικά έθνη κατά τις περιόδους τις γνωστές ως αναγέννηση και διαφωτισμός. Κατά τις περιόδους αυτές ως κύριο όργανο σκέψης και συνεννόησης των γραμματιζούμενων ήταν η Ελληνική γλώσσα και για το λόγο αυτό πολλές λέξεις που σημαίνουν αφηρημένες έννοιες όπως είναι οι λεγόμενοι επιστημονικοί όροι αλλά και τα ίδια τα ονόματα των νεότευκτων τότε επιστημών, πήραν Ελληνικά ονόματα. Έτσι το Ελληνικό λεξιλόγιο πλουτίστηκε μεν σε όρους έχασε δε σε συνοχή αφού οι όροι αυτοί δεν βρήκαν ποτέ την συνεκτικότητα που διασφαλίζει η δομή και η λειτουργία του Ελληνικού λόγου. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι αυτήν την συνεκτικότητα με μικρή ή μεγάλη ένταση την βρίσκουμε σε όλες τις γλώσσες και δεν είναι αποκλειστικό ίδιον της Ελληνικής. Η συνεκτικότητα αυτή της γλώσσας είναι ένα μέγεθος μετρήσιμο και αποτελεί παράμετρο της ικανότητας συνεννόησης των χρηστών της γλώσσας. Άρα, ως μέτρο της συνεκτικότητας της γλώσσας μπορεί να τεθεί η ικανότητα συνεννόησης που η γλώσσα προσδίδει στον χρήστη της. Είναι φυσικά αναγκαίο να οριστεί η συνεκτικότητα της γλώσσας αφού αυτής της συνεκτικότητας το μέτρο θα μετρήσει την αποτελεσματικότητα της και θα γίνει βάση για τον ορισμό του μέτρου της συνεννόησης μας.

Είναι σημαντικό να μετρούμε την συνεννόησή μας. Η υποκειμενική κρίση πάντα λανθάνει στη σκέψη και στο λόγο μας ενώ η έμμετρη κρίση ρίχνει γέφυρες επαφής μεταξύ μας δίδοντας αντικειμενικά κοινές επαφές και πεδία σκέψης, γόνιμης κατανόησης και αγάπης. Το μέτρο της συνεννόησης δεν μπορεί παρά να είναι το μέτρο της αλήθειας και το μέτρο της αλήθειας δεν είναι άλλο από το φορέα του σύμπαντος, είναι αυτό που άγει το πάν είναι το αγαπάν, ή αν θέλεις αδερφέ μου, με τα λόγια του Μάξιμου του ομολογητή, **μέτρο της αλήθειας είναι η αγάπη.**

Σε λίγες γραμμές πολλά εγείρονται τα ερωτηματικά για την αυθαιρεσία ή την ορθότητα όσων γράφτηκαν. Ο λόγος περί λόγου και περί της γραμματικής του απαιτεί τον κοινά αποδεκτό ορισμό των εννοιών, μια πράξη λογική επειδή αφορά άμεσα την υπόσταση του λόγου. Άνευ δυνατότητας ορισμού των λέξεων του, ο λόγος δεν υπάρχει. Η δυνατότητα του ορισμού της έννοιας των λέξεων είναι η αρχή της άρθρωσης του λόγου. Η δυνατότητα αυτή αποτελεί και τον συνδεδετικό ιστό, τον φέροντα οργανισμό, του λόγου.

Μπορούμε να ορίσουμε ως συνεκτικότητα μιας γλώσσας την δυνατότητα της, να παρουσιάζει την πορεία της κάθε λέξης στον χρόνο και στο ενεργό λεξιλόγιο της. Η παρουσίαση αυτή γίνεται προφανώς με άλλες λέξεις της γλώσσας αυτής όμοιας σημασίας ή με φράσεις που χωρίς να περιέχουν την λέξη, ορίζουν την σημασία της.

Μήπως πρέπει να αρκεστούμε στη δεδομένη, την πατροπαράδοτη και μητροπαράδοτη σημασία των λέξεων, όπως αυτή καθιερώθηκε στην εξέλιξη της κοινωνίας μας και ότι καταλάβαμε, καταλάβαμε; Είναι κι αυτή μια άποψη για τον βαθμό της συνεννόησής μας. Ότι ήθελε προκύψει από τους ήχους που βγάζομε κι από τις εικόνες που εμφανίζουμε στο χαρτί και στην οθόνη μας. Έτσι άλλωστε δεν γίνεται σήμερα;

Είναι λυπηρό να ακουόμαστε σε μια τέτοια άφεση στην τύχη μας. Η ανάγκη για επιβίωση κάνει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της γης να δουλεύει για μια μειονότητα που καταναλώνει την εργασία των πολλών.

Είναι οδυνηρό να αισθάνεσαι ότι μια φράση που έχει θρέψει εκατοντάδες γενιές χάνει το νόημά της. Όταν, για παράδειγμα η λέξη λόγος που ακούμε σε φράσεις όπως ‘λόγω τιμής’ ή ‘έλα του λόγου σου’ ή ‘ζωή σε λόγου σας’ δεν σημαίνει το ίδιο με αυτό που σημαίνει η λέξη στη φράση: Τέτοιες φράσεις είναι πολλές στις μέρες μας. Παρακάτω φαίνονται μερικές σημαδιακές. Οι φράσεις αυτές διαλέχτηκαν μέσα σε κείμενα που έχουν ήδη γράψει ιστορία διαμορφώνοντας συνειδήσεις. Η πρώτη φράση είναι η γνωστότερη ίσως φράση από τα ευαγγέλια, είναι η πρώτη φράση του κατά τον Ιωάννη Ευαγγελίου μεταφρασμένη στις ομιλούμενες στην Ευρώπη γλώσσες. Η μετάφραση που παρατίθεται εδώ είναι παρμένη από δόκιμους, στο πλαίσιο της καλλιέργειάς τους και της ιστορίας τους, μεταφραστές. Πριν από την μετάφραση του στίχου του Ευαγγελίου που λέει:

- Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ **λόγος**, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.
- οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.
- πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν.

Λατινικά

in principio erat **Verbum** et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum

Ιταλικά

In principio era **il Verbo**, e il Verbo era presso Dio e il Verbo era Dio.

Ισπανικά

En el principio era **la Palabra**, y la Palabra estaba ante Dios, y la Palabra era Dios.

Γαλλικά:

Versets Parallèles

[Louis Segond Bible](#)

Au commencement était **la Parole**, et la Parole était avec Dieu, et la Parole était Dieu.

Martin Bible

Au commencement était **la Parole**, et la Parole était avec Dieu; et cette parole était Dieu :

Darby Bible

Au commencement etait **la Parole**; et la Parole etait aupres de Dieu; et la Parole etait Dieu.

King James Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

English Revised Version

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

Αγγλικά:

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

New Living Translation

In the beginning the **Word** already existed. The Word was with God, and the Word was God.

English Standard Version

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

Berean Study Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

Berean Literal Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

New American Standard Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

King James Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

Christian Standard Bible

In the beginning was the **Word**, and the **Word** was with God, and the Word was God.

Contemporary English Version

In the beginning was the one who is called the **Word**. The **Word** was with God and was truly God.

Good News Translation

In the beginning the **Word** already existed; the Word was with God, and the Word was God.

Holman Christian Standard Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was God.

International Standard Version

In the beginning, the Word existed. The Word was with God, and the Word was God.

NET Bible

In the beginning was the **Word**, and the Word was with God, and the Word was fully God.

Γερμανικά:

*Im Anfang war das **Wort** und das Wort war bei **Gott**, und das Wort war Gott.*

Βλέπομε πως η λέξη λόγος μεταφράζεται με λέξεις όπως Word, Wort, Parola, parole, Palabra κλπ, λέξεις που δεν έχουν κοινή σημασία ούτε μέσα στις γλώσσες όπου λέγονται ούτε στην λειτουργία τους ως φορείς μιας έννοιας που έρχεται απ' έξω από το έθνος του οποίου η γλώσσα αυτή αποτελεί όργανο κοινωνίας. Το ίδιο και η λέξη για το θεό. Το Ελληνικό όνομα θεός μεταφράζεται στις λατινογενείς γλώσσες ως Deus, Dio, Dieux κλπ και στις καταγόμενες από Αγγλοσαξωνικές και Τευτονικές γλώσσες ως Word, Wort κλπ. Ας σημειωθεί ότι η λέξη Τεύτωνας έρχεται από τη λέξη Teutsche<Deutsche<Deus<...Θεός, κατά τον Βασίλη Ραφαηλίδη στο βιβλίο του περί των χαρακτηριστικών των Ευρωπαϊκών λαών.

Βλέπομε πως οι πορείες των λέξεων πλέκονται. Οι αρχές των πορειών αυτών χάνονται στην ιστορία και είναι παρακινδυνευμένο να αποδώσει κάποιος με λειτουργική ευκρίνεια την ιστορία μιας λέξης. Λέω με λειτουργική ευκρίνεια και όχι ιστορική ακρίβεια επειδή η ιστορική ακρίβεια είναι αδύνατη, είναι αδύνατο να έχουμε την ακριβή σημασία μιας έξης μέσα από ένα μικρό ποσοστό κειμένων που σώθηκαν επειδή στο μικρό αυτό ποσοστό δεν απεικονίζεται, κατ' ανάγκη, η επικρατούσα σημασία την εποχή της συγγραφής. Βλέπομε πως η λέξη λόγος στις παραπάνω μεταφράσεις μεταφράστηκε σε λέξεις που δεν έχουν όμοιες ρίζες με τη λέξη λογική για παράδειγμα που ποτέ δεν παρήχθη από το Verbum. Βλέπομε επίσης πως ο όρος Verbalism τόσο στην Αγγλική εκφορά του όσο και στην Αμερικάνικη έχει λίγη σχέση με το Λογικισμό, λιγότερη με το λογισμό και καμία με τη λογική. Παρακάτω βλέπομε πώς σε ένα δόκιμο Εγγλέζικο λεξικό δίδεται ο ορισμός του Βερμπαλισμού κατά τους Εγγλέζους:

verbalism in British

('vɜːbəlɪzəm)

noun

1. a [verbal expression](#); phrase or word
2. an [exaggerated emphasis](#) on the [importance](#) of words by the [uncritical acceptance](#) of [assertions](#) in place of [explanations](#), the use of [rhetorical](#) style, etc
3. a [statement](#) lacking [real content](#), esp a cliché

και κατά τους Αμερικάνους:

verbalism in American

('vɜːrbəlɪzəm ; vɜːr'bəlɪz, əm)

noun

1. a verbal expression; expression in one or more words; a word or phrase
2. words only, without any real [meaning](#); [mere](#) verbiage

3. any virtually meaningless word or phrase

Ο όρος βέβαια βερμπαλισμός χρησιμοποιείται και στην καθ' ημάς γλώσσα και σημαίνει ότι και στα Αγγλικά μια και οι εισαγωγείς της στην Ελληνική αρέσκονται να επιδεικνύουν την γλωσσομάθειά τους εκφράζοντας με ακρίβεια ό,τι ακούνε υφιστάμενοι (υπό ιστάμενοι = under standers) των πνευματικών ιστόρων τους χωρίς καμία δυνατότητα να καταλαβαίνουν (to occupy?!) αυτό που τα ινδάλματα τους υπαγορεύουν και τους καλούν να σταθούν από κάτω (to under stand), συνειδητά ή ασυνείδητα δεν έχει καμία σημασία. Βέβαια, πώς να έχεις συνείδηση για το τι λες όταν αυθαίρετα έχει επιβληθεί να είναι σωστό αυτό που ακούς χωρίς να μπορείς να κρίνεις μέσα από αυτό καθεαυτό που ακούς αν είναι σωστό και όχι από την πηγή από την οποία εκπορεύεται το βερμπ. Το να υφίστασαι την αλήθεια φαίνεται ως ηθικό, είναι όμως; Η αλήθεια είναι η άρνηση της λήθης, του λανθάνοντος δηλαδή, του στερούμενου βουλή, του άβουλου, αλήθεια είναι η άρνηση του άψυχου, του άρρωστου και του αδύναμου. Όποιος κτάεται κάτω από οτιδήποτε είναι και άψυχος και άβουλος. Από τότε που η κατανόηση έγινε υπακοή ο λόγος εξέλιπε από την κοινωνία των ανθρώπων ως λέξη που εκφράζει το θεό.

Και βέβαια είναι σύνθηρες να υφιστάμεθα το κράτος του 'έτσι είναι ρε φίλε' έτσι μιλάνε οι Εγγλέζοι και οι άλλοι γενικώς, εσύ κατάλαβε τι λένε και απόδωσε το στη γλώσσα σου όσο όμορφα μπορείς και θέλεις. Είναι η καθεστηκυία αντίληψη περί γλώσσας και μετάφρασης. Μια αντίληψη που βάζει υπέρ άνω όλων μια νόηση στην οποία ανάγεται το νόημα που βγαίνει από την βέρμπαλ εκφορά του όποιου λόγου και μετά την χώνευση του νοήματος το νόημα αυτό μεταφράζεται 'πιστά'. Είναι η πλέον έντιμη μέθοδος μετάφρασης. Η μέθοδος αυτή έχει έντονο το στοιχείο της προσωπικής καλλιέργειας του μεταφραστή και της γνώσης του των δυο γλωσσών. Αυτό φαίνεται δεν είναι αρκετό. Η γνώση, η τέλεια, δυο γλωσσών δεν είναι αρκετή για να μεταφραστεί ένα κείμενο με στοιχεία όπως το ευαγγέλιο. Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται έχουν ρίζες βαθιές στον εθνικό χαρακτήρα αυτών που τις είπαν και τις ενέταξαν στο κείμενο. Η γλώσσα, ως μέλος του εθνικού χαρακτήρα, συνδέεται με την ιστορία και τα οράματα του κάθε έθνους, την πίστη του και την αισθητική του ικανότητα. Έτσι, η γλώσσα, προϊόν της ούτω ή άλλως πολυεθνικής προέλευσης του κάθε έθνους, είναι ένα αμάλγαμα πολλών γλωσσών. Τυπικό παράδειγμα είναι η Αγγλική γλώσσα η οποία μιλιέται στις περισσότερες χώρες του κόσμου ως η νέα λίκκουα φράνκα. Η γλώσσα αυτά είναι ένα κράμα της Ελληνικής, της Λατινικής, της Κέλτικης, της Τευτονικής με σκανδιναβικές ρίζες και άλλων. Είναι σημαντικό να δούμε πως η σύγχρονη Αγγλική ελάχιστα μοιάζει με τη γλώσσα των γηγενών και ιθαγενών κατοίκων των βρετανικών νησιών όπου και αναπτύχθηκε κατά τους τελευταίους 5-7 αιώνες. Το Ρωμαϊκό κράτος, οι Βίκινγκς, το Βατικανό αλλά και οι Σάξονες φρόντισαν για την ενσωμάτωση στην Αγγλική λεγόμενη γλώσσα πολλών όρων της Ελληνικής και της λατινικής γλώσσας ιδιαίτερα στη δίνη του διαφωτισμού με την Ελληνική να δεσπόζει στα πανεπιστήμιά τους.

Προϊόν της πορείας αυτής των Ευρωπαϊκών λαών μέσα στο χρόνο είναι τα εξαμβλώβματα όπως αυτό της μετάφρασης του Ευαγγελίου αλλά και της δημιουργίας λέξεων μέσα στις γλώσσες αυτές όπως η λέξη 'λέξη' Αντιγράφοντας από λεξικά της Ισπανικής, της Ιταλικής και της γαλλικής γλώσσας βλέπομε τα παρακάτω:

Περί των λέξεων του λόγου.

Πώς λες να γίνεται η ομορφιά ωραία;

Ο λόγος λέγεται με λέξεις πολλές χωρίς ποτέ να παύει να είναι λόγος. Κάθε λέξη του λόγου είναι πράξη κοινωνίας ανθρώπων. Κάθε λέξη φέρει όλο το λόγο μαζί της, αλλιώς δεν είναι καν λέξη, είναι σήμαντρο μόνο και κραυγή. Οι κραυγές σημαίνουν χωρίς μεταξύ τους να συνδέονται λόγω της σημασίας τους, απλά σημαίνουν κάτι που σε λίγο μπορεί να είναι λίγο διαφορετικό και χρειάζεται ένας κώδικας για να μάθεις τη σημασία τους και να σημαίνεις κι εσύ με μια κραυγή ότι ο κώδικας προβλέπει σε όσους τον γνωρίζουν. Ο λόγος δεν είναι κώδικας απλών κι ασύνδετων μεταξύ τους σημάτων. Τα σήμαντρα του λόγου είναι οι παρουσίες του λόγου μεταξύ των ανθρώπων και είναι οι λέξεις. Οι λέξεις έχουν κοινά μεταξύ τους και οι λέξεις κοινωνούν αυτά τα κοινά μέσω του λόγου που τις γεννά και τις διέπει.

Ήδη μιλάμε Ελληνικά και είναι πολλοί στον πλανήτη αυτό που δεν μας καταλαβαίνουν. Μιλάμε για το λόγο και τις λέξεις του, μιλάμε για κραυγές και σήμαντρα και ντέφια που ντεφινιάζουν ντεφινιέντα χωρίς καθόλου να νοιάζονται πώς αυτά τα ντεφινιέντα συναρμολογούνται κι αρθρώνουν κουβέντες.

Ας δούμε πώς η Ελληνική λέξη 'λέξη' μεταφράζεται και τι πράγματι σημαίνει στις επικρατέστερες γλώσσες της Ευρώπης μας. Στην Ήπειρο αυτή τέσσερις είναι οι οικογένεις των γλωσσών αυτών. Οι λατινογενείς (Ιταλικά, Ισπανικά, Γαλλικά, Πορτογαλικά Ρουμάνικα), οι Αγγλοσαξονικές (Αγγλικά, Γερμανικά, Ιρλανδικά, Δανέζικα και Σουηδικά) οι Σλάβικες (Ρώσικα, Βουλγάρικα, Λευκορώσικα, Ουκρανικά, Πολωνέζικα, Σέρβικα, Σλοβάκικα κλπ) και Ελληνικές γλώσσες (Ιωνικά, Αιολικά, Δωρικά, Κυπριώτικα Ποντιακά, Γκρέκο κλπ). Είναι πολύ ενδιαφέρον να δει κάποιος τη σημασία της λέξης λέξη να μετακομίζει στην Αραβική, την Κινέζικη, την Ινδική και την Περσική γλώσσα. Ας μείνουμε στις κοντινές μας γλώσσες κι ας κλείσει ο κύκλος της συνεννόησης όταν κάποιος προλάβει να κάμει την ομορφιά της συνεννόησης Ωραία!

Η ετυμολογία λέξεων λατινογενών γλωσσών στις οποίες, 'επίσημα' μέσω μιας πλειάδας δόκιμων λεξικών, μεταφράζεται η λέξη 'λέξη', είναι όπως παρακάτω:

1. **Ιταλικά:** La parola "parola" (scusate il gioco di parole) deriva dal latino **parabola** . Infatti, originariamente, più che indicare un **determinato termine**, significava più genericamente un **esempio, una similitudine, un racconto** in senso lato.
2. **Γαλλικά:** L'*étymologie* du mot **parole** est la même que celle du mot **parabole**, en grec le mot παραβολή signifie « **rapprochement, comparaison** ».

3. **Ισπανικά:** Del latín “*parabola*” (la “r” y “l” ¹se invierten, pero en otras lenguas romances permanecen, como el italiano “parola”) y ésta del griego παραβολή (parabolê) que proviene del prefijo πάρα- (“pára-” “al lado”) y βολή (bolê) que sustantivo formado del verbo βάλλω (ballo) que significa “lanzar”. Todo junto adquiere el significado, en sentido figurado, de “*comparar*” (lanzar o poner al lado de algo para compararlo). Ésto se puede ver en el inglés por ejemplo con “parable”. En el latín vulgar adquirió en cambio el significado que usamos hoy en día, como podemos ver en italiano y francés con los verbos parlare y parler. La palabra y su significado original sin embargo volvió a través de una reimportación del término en las ciencias humanas y literatura (parabola como figura estilística).
4. Στις τρεις επικρατέστερες Ευρωπαϊκές λατινογενείς γλώσσες, η λέξη ‘**λέξη**’ προέρχεται από την ελληνική λέξη παραβολή. Κανείς δεν ξέρει πώς προέκυψε αυτό. Κάποιος Λατίνος, εκεί στο Λάτσιο ή κάπου αλλού άκουσε τους Έλληνες να λένε στα παραμύθια τους παραβολές και εντυπωσιάστηκε. Ελληνικά δεν ήξερε αλλά την παλάβρα του την είπε και κόλλησε στα λατινικά κι έγινε η παραβολή παρόλα και παρόλ και παλάβρα. Σίγουρα υπάρχει κι άλλη λέξη για τη λέξη στα λατινικά και να η λέξη αυτή είναι sermo, sermonis που στα Αγγλικά σημαίνει: conversation, discussion, diction, rumor, speech, talk, word και σίγουρα είναι μαμά της γαλλικής mot=λέξη ενώ το parole μπορεί να σημαίνει και κάτι σαν λόγος μεταξύ διανοούμενων λατινόφωνων.

λόγος	ratio
λογικός	rationabile
λογική	logicae
λέξη	sermo
λέγω	amen dico
λαλώ	corvus
Ομιλείν	dicere

¹ Η εναλλαγή αλλά και η όμοια προφορά του ρ και του λ συναντάται σε πολλές γλώσσες όπως στα γαλλικά για παράδειγμα όπου το r προφέρεται συχνά ως κάτι μεταξύ λ και ρ. Το ίδιο συναντάται και στο ορεινό Μυλοπόταμο στην Κρήτη όπου η ντοπιολαλιά χαρακτηρίζεται από αυτήν την προφορά.

Έκτοτε πέρασαν χρόνια πολλά και οι λατινογενείς λαοί με την ορμή και την όρεξή τους για καθοδήγηση

exercitatione	εκπαίδευση
educere	οδηγείν
educationem	εκπαίδευση
exercitium	άσκηση
duce	ηγέτης
educere	Οδηγείν

Ο λόγος λέγεται μεταξύ λογικών όντων. Η μεταφορά του λόγου γίνεται με την λέξη του. Η αίσθηση και η νόηση του λόγου γίνεται με μια σειρά λέξεων του. Οι λέξεις του λόγου έχουν μέσα τους, η κάθε μια και όλες μαζί, τον λόγο στο σύνολό του. Καμιά λέξη δεν μπορεί να λειτουργήσει παρά το λόγο ως ήχος ή εικόνα ή άλλη αισθητή μορφή χωρίς να σημαίνει κάτι. Αν σημαίνει, τότε είναι λέξη αυτού που την λέγει και χωρίς λόγο λέξη δεν λέγεται. Αν χωρίς λόγο διεγείρουμε τις αισθήσεις μας και τις αισθήσεις των άλλων, τότε λέξη δεν λέμε αλλά φτιάχνουμε όλες εκείνες τις συνθήκες για να γεννηθούν λέξεις. Οι λέξεις είναι γεννήματα της κοινωνίας των ανθρώπων. Είναι τεχνήματα που όλα μαζί, ως μέλη και ως λειτουργίες του λόγου τον δομούν. Είναι ο λόγος ένας οργανισμός που ζει στις λέξεις του με τις λέξεις του. Κάθε λέξη, όταν λέγεται, έχει ιστορική μοναδικότητα ενώ μέρος της σημασίας της διατηρείται και επαναλαμβάνεται. Ο λόγος ζει σε αυτό το μέρος της λέξης που διατηρείται και επαναλαμβάνεται και είναι κοινό μεταξύ των ανθρώπων στο χρόνο και στην κάθε είδους διαφορετικότητα τους. Αν αυτό το κοινό για όλους μέρος της σημασίας της λέξης απισχνούται, τότε ο λόγος απισχνούται, αρρωσταίνει και πεθαίνει και οι άνθρωποι ιδιωτεύουν ως κραυγάζοντα άλογα. Η λέξη του λόγου έχει κι ένα άλλο μέρος που πάνω του γράφεται η ώρα που λέγεται η λέξη και η ταυτότητα αυτού που τη λέει. Έτσι λέξεις όπως μαμά, αγάπη μου, εμπρός, πάμε, ρίξε, χτύπα, δώσε κλπ παίρνουν τόσες πολλές χροιές όσες οι φορές που θα λεχθούν. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και αυτές οι χροιές των λέξεων έχουν κι αυτές τον κώδικά τους. Άνθρωποι που ζούνε μαζί καταλαβαίνουν από τη χροιά των λέξεων του συντρόφου τους περισσότερα απ' όσα οι ίδιες οι λέξεις σημαίνουν. Έτσι γεννιούνται οι μεταξύ δικών ανθρώπων ισχυρότερες κώδικες ήχων που μόνο αυτοί νοιώθουν και τους νοιώθουν όσο νιώθουν και το σπίτι και τα ρούχα τους και την τροφή τους. Είναι ο λόγος ένα μέτρο της κοινωνίας των ανθρώπων, πάνω του γράφεται η κοινωνία μας και ο λόγος κινεί την κοινωνία μας και ο λόγος μας είναι η κοινωνία μας. Γι αυτό είναι τόσο σημαντικό όταν δίδουμε το λόγο μας. Ο λόγος δεν είναι μια απλή υπόσχεση πως κάτι θα κάμομε. Είναι μια διαβεβαίωση για την επιμονή μας να γίνει ότι λέμε από του λόγου μας, όπως λέμε στην Κρήτη. Είναι ένας θαυμάσιος διαχρονικός ιδιωματισμός αυτός. Αντί να πει ο κρητικός: 'εσύ' λέει: 'του λόγου σου'. Του λόγου μας λοιπόν θα δούμε τις λέξεις και τα ήθη του Έθνους μας.

Λέγω> λέξη

Ανοίγω> άνοιξη

Πράττω> πράξη

Αποφράζω> απόφραξη

Φτιάχνω> φτιάξη

Old English spræc "act of speaking; power of speaking; manner of speaking; statement, discourse, narrative, formal utterance; language," variant of spræc, from Proto-Germanic *sprek-, *spek- (source also of Danish sprog, Old Saxon spraca, Old Frisian spreke, Dutch spraak, Old High German sprahha, German Sprache "speech;" see [speak](#) (v.))

The spr- forms were extinct in English by 1200. Meaning "address delivered to an audience" first recorded 1580s.

Συμπεράσματα:

Φαίνεται από τα παραπάνω ότι ο λόγος αποτελεί μια οντότητα σημαινόμενη στην Ελληνική γλώσσα με τη λέξη αυτή και σημαίνουσα κάτι πέραν των τεχνημάτων του ανθρώπου. Η λέξη λόγος, ως ήχος αισθητός και εικόνα αισθητή σημαίνει κάτι κοινό για όλους, κάτι που επικαλούμαστε ως πηγή της αλήθειας της κοινής για όλους. Αυτή η καθολικότητα του λόγου είναι ανεξάρτητη από τις ικανότητες του καθενός χωριστά να την εκφράσει. Η καθολικότητα του λόγου, αν δεχτούμε ότι ο λόγος είναι ένα τέχνημα, απαιτεί την τελειότητα της κοινωνίας έτσι ώστε η έκφρασή του λόγου μέσω αισθητών σημάτων να σημαίνει για όλους το ίδιο. Ο λόγος δηλαδή απαιτεί την αποβολή κάθε ατέλειας των προσώπων χάριν της κοινότητας των εννοιών. Αυτή η αποβολή των ατελειών, των σφαλμάτων στη σκέψη και στην πράξη απαιτεί την συμμόρφωση με τις επιταγές του λόγου και αυτή η συμμόρφωση σχετίζεται με τις εργασιακές συνήθειες και τις καταναλωτικές ανάγκες εμάς των ανθρώπων. Είναι η γονιμότητά μας αυτή που ρυθμίζει συνήθειες και ανάγκες. Η καθημερινή προσωπική επιλογή και συμμετοχή στα κοινά χάριν των προσωπικών και κοινών συνηθειών και αναγκών καθορίζει την πορεία μας προς τον λόγο. Η προσέγγιση αυτή δεν είναι αποτέλεσμα διανοητικής διεργασίας και μόνο. Δεν μπορούμε να πούμε πως:

με τις υπάρχουσες νοητικές δομές και διαδικασίες

μέσω της γλώσσας, της λαθεμένα αποκαλούμενης 'φυσικής', αλλά και

μέσω της γλώσσας των συμβόλων της μαθηματικής και της φυσικής

μπορούμε να προσεγγίσουμε το λόγο.

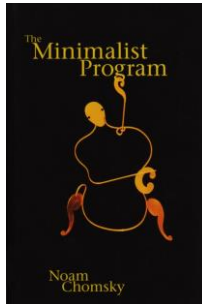
Ο λόγος γεννά τη σάρκωσή του και πνέει στον κόσμο όλο, γίνεται φανερός στις αισθήσεις μας μέσω των οποίων εμφανίζεται, αποκαλύπτεται μέσα μας και μεταφέρεται στους άλλους ανθρώπους με αισθητό τρόπο. Έτσι η γλώσσα αναζητεί συνεχώς τη γραμματική της που εξελίσσεται προς την συνεκτικότητα και την

απλότητά της, μια απλή συνεκτικότητα που διέπει τον κόσμο όλο. Είναι λοιπόν λάθος η γραμματική να υπηρετεί την 'φυσικότητα' της γλώσσας και να προσπαθεί να κατηγοριοποιήσει τις παθήσεις της γλώσσας στην καθημερινότητά της. Βέβαια, η βίαιη αλλαγή δεν αλλάζει τη γλώσσα και κανέναν κανόνα κάθαρσης, όσο λογικά σωστός και να είναι και να αντέχει σε αυστηρά 'λογικά' κριτήρια. Κάθε τραύμα απαιτεί το χρόνο του για να γιατρευτεί, έτσι και η γλώσσα, με τα τραύματα και τις ατέλειές της, απαιτεί τον χρόνο της για να περάσει σε ένα άλλο στάδιο προς την κατεύθυνση της πληρότητας της κοινωνίας. Είναι βασικά χαρακτηριστικά της λογικής πληρότητας της γλώσσας η καθολικότητα, η ακρίβεια και η γονιμότητά της. Τα όρια είναι νοερά διακριτά και προσιτά ως αφηρημένοι και επιθυμητοί προορισμοί που διαμορφώνουν πυξίδες νόησης ικανές να γίνουν αισθητοποιηθούν σε γραμματικές τέχνες. Είναι δηλαδή η γραμματική μια πυξίδα ικανή λειτουργεί σε συνθήκες τρικυμίας της νόησης με βάση νόμους πέραν αυτής, όπως το μαγνητικό πεδίο της Γής είναι πέραν των ανέμων και του σκότους της νύκτας και όπως ο ήλιος και πολικός αστέρας ουδόλως σχετίζονται με την πορεία του ναυτιλλόμενου. Όμοια και η γλώσσα απαιτεί την γραμματική της αν προορίζεται να γίνει όχημα για την πορεία προς το λόγο. Είναι προφανές, αν δεχτούμε μια τέτοια λειτουργία της γραμματικής, ότι η δομή και η λειτουργία ενός τέτοιου τεχνήματος δεν είναι αρκετή για την πορεία προς τον λόγο. Χρειάζονται τρόφιμα και προωστική δύναμη που να σπρώχνει αυτό το όχημα, χρειάζονται και μαστόροι ικανοί να το κατασκευάζουν και να το επισκευάζουν και κυβερνήτες και ναύτες για να το οδηγούν και να το υπηρετούν. Αν λοιπόν περιγράψουμε έτσι το λόγο, καλό είναι να δούμε αν η πορεία της λέξης αυτής στο χρόνο της Ελληνικής γλώσσας έχει μια συνοχή και τι είναι αυτό που παρέμεινε σταθερό στην σημασία της λέξης αυτής με το πέρασμα του χρόνου. Ως σταθμό μεταξύ της αρχαιότητας και του νεότερου Ελληνισμού επελέγη το λεξικό του Σουΐδα και στο τέλος αυτού εδώ του δοκιμίου αναφέρονται μερικά λήμματα από αυτό σχετικά με τη λέξη λόγος και παράγωγά της.

Τελικό συμπέρασμα: Η γλώσσα εξελίσσεται με πυξίδα τη γραμματική της. Σήμερα, με το εκπαιδευτικό σύστημα που με τόσες δυσκολίες αναπτύσσεται, μπορούμε να ρυθμίζουμε την εξέλιξη της γλώσσας τεχνητά και να οδηγούμε την κοινωνική πράξη και σκέψη έλλογα. Η παγκοσμιότητα του λόγου έχει αποδειχτεί και τόσο τα οικονομικά μεγέθη όσο και οι λεγόμενες θετικές επιστήμες το δείχνουν αυτό πεντακάθαρα. Οι ατέλειες που υπάρχουν τόσο στην οικονομία όσο και στις θετικές επιστήμες δεν είναι άσχετες με τις ατέλειες που βρίσκομε στις γλώσσες που μιλούμε. Η έκφραση του λόγου, θέλομε δε θέλομε, γίνεται με τη γλώσσα και είναι πολύ συχνό το φαινόμενο να υπάρχουν κοινές αξίες και κοινοί στόχοι και δεξιότητες μεταξύ των ανθρώπων παρά τη διαφορετική έκφρασή τους. Η ύπαρξη και η ειρήνη μεταξύ μας στηρίζεται ακριβώς σε αυτή τη δυνατότητα. Αντίθετα, όσε φορές μια τάξη ανθρώπων επιβάλλει άδικα συμφέροντά της πάνω σε άλλες τάξεις, η γλώσσα είναι η πώτη που βάλλεται και καταστρέφεται με επόμενο ηττημένο την ιστορία. Αν

δε οι επιτιθέμενοι έχουν χάσει κάθε έννοια σεβασμού της ανθρωπιάς, ακόμη και οι λεγόμενες θετικές επιστήμες υψφίστανται την ζημιά της εγωιστικής επιβολής προτύπων πολύ μακριά από την πραγματικότητα. Σύμφωνα με αυτά τα πρότυπα εμφανίζονται στο πλαίσιο των λεγόμενων ανθρωπιστικών επιστημών (κοινωνιολογία, ψυχολογία, φιλοσοφία κλπ) τρόποι ανάλυσης και θεραπείας των ανθρώπινων συμπεριφορών μάλλον παρά της ανθρώπινης κοινωνίας. Η ανθρωπιά κατασκευάζεται πολύπλοκη και σύεται μακριά από την ενότητά της με τον κόσμο όλο. Η καθολικότητα του λόγου εκλείπει και προβάλλονται αυθαίρετες θεωρίες όπως ατή του συμπεριφορισμού στην ψυχολογία του Πιαγέ, ή η μέθοδος της ψυχανάλυσης του Φρόυντ και η αγωνία του μεγάλου γλωσσολόγου του Τσόμσκυ για την μιμιμαλιστική γλώσσα στο πλαίσιο του μιμιμαλιστικού προγράμματός του όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω χωρία από την περίληψη που συνοδεύει το βιβλίο του με τίτλο **The minimalist program**.

The Minimalist Program consists of four recent essays that attempt to situate linguistic theory in the broader cognitive sciences. In these essays the minimalist approach to linguistic theory is formulated and progressively developed. Building on the theory of principles and parameters and, in particular, on principles of economy of derivation and representation, the minimalist framework takes Universal Grammar as providing a unique computational system, with derivations driven by morphological properties, to which the syntactic variation of languages is also restricted. Within this theoretical framework, linguistic expressions are generated by optimally efficient derivations that must satisfy the conditions that hold on interface levels, the only levels of linguistic representation. The interface levels provide instructions to two types of performance systems, articulatory-perceptual and conceptual-intentional. All syntactic conditions, then, express properties of these interface levels, reflecting the interpretive requirements of language and keeping to very restricted conceptual resources.

Παραπομπές και σημειώσεις

Λήματα από το Λεξικό ΣΟΥΪΔΑ.

Λόγισαι: σκέψαι.

Λογισμός: ἡ ἔκτισις. οὐδενὶ κόσμῳ ἐληΐσατο λογισμοὺς δῆθεν τῶν βεβιωμένων πραττόμενος. ἢ ἡ ἐξέτασις λέγεται λογισμός. ὁ δὲ πλοῦς λογισμῶ τοῦ πρόσω δυοῖν μηνοῖν συμβήσεσθαι εἰκασθεῖς. ἀντὶ τοῦ ἀπαριθμήσει. Λογισμὸς καὶ ἡ ἀπαρίθμησις. ὁ δὲ λογισμὸν τοῦ πλήθους ἐποιήσατο. καὶ Εὐριπίδης· τὸ γὰρ δίκαιον οὐκ ἔχει λόγον δυοῖν ἐρίζειν. τουτέστιν οὐκ ἔχει πρόφασιν τὸ φιλονεικεῖν.

Λογισμός: ἡ λογιστικὴ τέχνη· ὡς Ἴσοκράτης Βουσίριδι. ὅτι συμπάσχουσιν ἀλλήλοις ὁ τε λογισμὸς καὶ τὸ σῶμα· ὁ γὰρ λογισμὸς ἀτονώτερος γίνεται τοῦ σώματος πάσχοντος.

Λογισταί: οἱ μεθοδικοὶ καὶ περίφηφοι. καὶ Λογίσομαι, ἀναψηφίσομαι, ἀναριθμήσω.

Λογισταὶ καὶ Λογιστήρια: ἀρχὴ τις παρ' Ἀθηναίοις οἱ λογισταί. εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν ἰ'· οἱ τὰς εὐθύνας τῶν διοικημένων ἐκλογίζονται ἐν ἡμέραις λ', ὅταν τὰς ἀρχὰς ἀπόθωνται οἱ ἄρχοντες. λογιστήρια δὲ ἔστι τὰ τῶν λογιστῶν ἀρχεῖα, ὡς Δείναρχος καὶ Ἀνδοκίδης δηλοῦσι.

Λογιστεῦσαι: ἀπαριθμήσασθαι, ἀναμετρήσαι. οὐ δυνάμενος ἢ οὐ βουλόμενος λογιστεῦσαι τὰ πεπραγμένα καὶ μισῆσαι τὰ κακῶς πραχθέντα.

Λογιστής: κριτής, δοκιμαστής, ἐξεταστής.

Λογογράφος: ὁ δίκας, ἢ τοὺς δικανικοὺς γράφων. καὶ Λογογράφῳ· αἰτιατικῇ.

Λόγον ἔχειν: ἀντὶ τοῦ φροντίζειν. Θεόπομπος Φιλιππικῶν α'.

Λογοποιός: ὁ ὑφ' ἡμῶν ἱστορικὸς λεγόμενος. Ἴσοκράτης καὶ Ἡρόδοτος. ὅς ἐστιν εὐρετῆς λόγων καὶ ἀποκριμάτων.

Λογοποιῶν: οἱ πλάττων λόγους ψευδεῖς. (Εἶναι φανερό ἐδῶ ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ λήμματος αὐτοῦ πιστεύει ὅτι ὁ λόγος που πλάθεται δεν εἶναι ἀληθῆς πιστεύει

δηλαδή ότι ο λόγος υπάρχει και δεν πλάθεται, δεν μορφώνεται αλλά διέπει και βρίσκεται παντού και πάντα).

Λόγος: λόγος ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένη. λόγος δὲ σημαίνει ζ'. διαφέρει δὲ λέξις καὶ λόγος· λέξις μὲν γὰρ ἄσημος γίνεται ὡς βλίτυρι¹, λόγος δὲ οὐδαμῶς. διαφέρει δὲ καὶ τὸ λέγειν τοῦ προφέρεσθαι· προφέρονται μὲν γὰρ αἱ φωναί, λέγεται δὲ τὰ πράγματα, ἃ δὴ καὶ λεκτὰ τυγχάνει. ἀρεταὶ δὲ τοῦ λόγου ε'· Ἑλληνισμός, σαφήνεια, συντομία, πρέπον, ἀποσκευή². Λόγος καὶ ἡ ὑπόθεσις. Ἄριστοφάνης· Εὐριπίδῃ λόγον παράσχης, καὶ τραγωδία γένη. ζήτει λόγους ἀπορρήτους Χρυσίππου ἐν τῷ Χρυσίππος.

1. (Βλίτυρι: χορδῆς μίμημα).

2. Ἀποσκευή: ἡ ἐπὶ τῶν ἐπιτηδείων κομιδῆ, τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τοῦλδον. τὰ σαγμαρία. μετὰ δὲ τὰς δυνάμεις πάσας συνέταξε τούτοις καὶ τὴν ἀποσκευὴν, ἵνα πρὸς τὸ παρὸν εὐπορῶσι τῶν ἐπιτηδείων. πρὸς γὰρ τὸ μέλλον ἀφροντίστως εἶχε περὶ τῶν σκευοφόρων λογιζόμενος ὡς, ἐὰν ἄψηται τῆς πολεμίας, ἠττηθεὶς μὲν οὐ προσδεήσεται τῶν ἀναγκαίων, κρατῶν δὲ τῶν ὑπαίθρων οὐκ ἀπορήσει τῶν ἐπιτηδείων. (Οἱ αναφορὲς παραπάνω εἶναι ἀπὸ τοῦ ἴδιου λεξικό για την διατήρηση της συνεχίας του λόγου)

Λογοτόπος: παρὰ φιλοσόφους τὸ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετον· οἶον, εἰ ζῆ Πλάτων, ἀναπνεῖ Πλάτων. ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον. παρεισήχθη δὲ ὁ λογοτόπος ὑπὲρ τοῦ ἐν ταῖς μακροτέραις συντάξεσι τῶν λόγων μηκέτι τὴν σύλληψιν μακρὰν οὔσαν καὶ τὴν ἐπιφορὰν λέγειν, ἀλλὰ συντόμως ἐπενεγκεῖν, τὸ δὲ πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον.

ΤΑ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΔΑΒΙΔ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΡΟΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ.

<Πρῶξις α'>.

¹ Ο Διονύσιος ο Θράξ θεωρεῖται ο πρῶτος γνωστός γραμματικός της [αρχαιότητας](#) που συνέταξε συστηματικό εγχειρίδιο [γραμματικής](#) της [ελληνικῆς γλώσσας](#) σε τρία [βιβλία](#) κατὰ το πνεῦμα του δασκάλου του, [Αριστάρχου](#). Ἐδρασε περισσότερο στη [Ρόδο](#) που την εποχὴ ἐκείνη αποτελοῦσε κέντρο καλλιτεχνικῆς κίνησης καὶ φιλολογικῶν σπουδῶν, ὅπου ἐκεῖ καὶ δίδαξε ὅλους τους κλάδους της [φιλολογίας](#).

Το [εγχειρίδιό](#) του, που ἔφερε τον τίτλο [Τέχνη Γραμματική](#), ἔχουν υπομνηματίσει πολλοὶ ἀπὸ τους μεταγενέστερους, ἐνῶ αποτέλεσε ἴσως το σπουδαιότερο διδακτικὸ βιβλίον για σχεδὸν δώδεκα [αἰῶνες](#) μετὰ.

Θεωρεῖται ὅτι δημιούργησε τον ὄρο "ἐπίθετο" καὶ ξεχώρισε τα ονόματα σε «[ονόματα ουσιαστικά](#)» καὶ «[ονόματα ἐπίθετα](#)», διαχωρισμός ο οποίος χρησιμοποιήθηκε κατόπιν καὶ σε ἄλλες γλώσσες.^{[11](#)}

ⁱⁱ Ο λόγος υφίσταται με τρεις υποστάσεις, τον συνειρμό, την αναγωγή και την ερώτηση. Ο συνειρμός είναι μια εκτατική λειτουργία του λόγου, βασίζεται στη μνήμη, στην έκτασή της και τις καταγραφές που έχουν γίνει εκεί. **Ο συνειρμός** είναι η διαδικασία εμφάνισης, νόησης και έκφρασης όλων των σχετικών εννοιών με μια έννοια. Η έννοια αυτή ανασύρει την πιο σχετική με αυτήν και έπεται η συνέχεια. Έτσι η συνειρμική σκέψη αναπτύσσεται με παράθεση όμοιων εννοιών στη σειρά ή ομαδοποιημένων κατά το είδος τους. **Η αναγωγή** διαφέρει από τον συνειρμό κατά το ότι προϋποθέτει μια ομάδα αρχών στις οποίες ανάγοντα οι έννοιες μέσω μιας διαδικασίας που συνδέει κάθε έννοια με αυτές τις αρχές. Οι δρόμοι για να φτάσει κάποιος από μια έννοια στις αρχές αυτές είναι συνήθως πολλοί, φτάνει όμως ένας για θεωρηθεί η έννοια αυτή λογική και ως εκ τούτου σωστή. Έτσι, η αναγωγή είναι ένας τρόπος πολλαπλασιασμού της ισχύος των αρχών που μπορούν κάλλιστα να είναι υποθέσεις, αξιώματα, δόγματα, συντάγματα ή και παραδοχές. **Η ερώτηση!** Η ερώτηση είναι μια πράξη ερωτική, δεν είναι απλά μια έκφραση απορίας, ή, μάλλον, είναι η έκφραση της απορίας της φύσης να ικανοποιήσει την τάση του ανθρώπου για αρμονία. Η ερώτηση είναι η αρχή της τροπής μας προς την αρμονία. Η ερώτηση είναι πνοή, είναι ότι κινεί και το συνειρμό και την αναγωγή, είναι αυτή που εξασφαλίζει την υπόσταση του λόγου. Λόγος ανέραστος δεν είναι λόγος, είναι άπνοη ύπαρξη πτωμάτων, είναι ψώμα, είναι ψέμα. Είναι άσχημο να πάει κάποιος αρώτητος. Η ερώτηση είναι υπόσταση του λόγου, υφίσταται μαζί με το συνειρμό και την αναγωγή. Έτσι, μια φωνή ή μια εικόνα αναδύονται πριν ή μετά την ερώτηση.

Η γέννηση της ομιλίας

Εργαλεία και ομιλία. Ο άνθρωπος έχει δύο γνωρίσματα που τον ξεχωρίζουν από τα ζώα: τη χρήση των εργαλείων και την ομιλία. Εργαλείο είναι το φυσικό αντικείμενο που φτιάχνει ο άνθρωπος με σκοπό να το μεταχειριστεί για ν' αλλάξει, με τη βοήθειά του, το φυσικό του περιβάλλον και, έτσι, να παράγει πιο εύκολα τα μέσα για να ζήσει. Αρχικά αυτή η παραγωγική εργασία ήταν κατ' ανάγκη συλλογική και η ομιλία, στο πρώτο της στάδιο, ένα απαραίτητο όργανο επικοινωνίας ανάμεσα στους συνεργαζόμενους ανθρώπους. Έτσι αληθεύει εκείνο που είπε ο Δημόκριτος: *"Λόγος έργου σκιά"*

Ομιλία και σκέψη. Οι πίθηκοι συνεννοούνται μεταξύ των με κραυγές, εκφράζοντας έτσι το φόβο, την πείνα, την ευχαρίστηση και άλλες φυσιολογικές διαθέσεις. Δε συνεργάζονται και δε μιλάνε. Χρησιμοποιούσε και ο άνθρωπος κραυγές αλλά, χάρη στη συλλογική του εργασία, δημιούργησε σιγά-σιγά, με βάση του τις κραυγές, ένα σύστημα διαρθρωμένων φθόγγων ικανό να εκφράζει όχι μόνο αισθήματα αλλά και αφηρημένες έννοιες. Όπως δείχνει η ίδια η λέξη *"λόγος"*, η ομιλία και η σκέψη είναι αναπόσπαστα δεμένες μαζί, σαν πλευρές της ίδιας — χαρακτηριστικά ανθρώπινης — δραστηριότητας. Με την απόκτηση της ομιλίας ο άνθρωπος έγινε ικανός ν' αντιλαμβάνεται τους νόμους που

κυβερνάνε τόσο τον έξω του κόσμο, όσο και τον εαυτό του. Όπως είπε ο Αλκμαίων, πρόδρομος του Ιπποκράτη, *"άνθρωπος τῶν ἄλλων ζῶιονδιαφέρει ὅτι μόνον ζυνήσι, τὰ δ' ἄλλα αἰσθάνεται μὲν, οὐ ζυνήσι δέ"*.

Λογική και γραμματική. Όπως η σκέψη αποτελείται από έννοιες οργανωμένες σε λογικές προτάσεις, έτσι και η ομιλία αποτελείται από λέξεις οργανωμένες σε γραμματικές προτάσεις. Η οργάνωση των εννοιών λέγεται λογική, η οργάνωση των λέξεων λέγεται γραμματική. Στη γραμματική, όπως και στη λογική, κάθε πρόταση περιέχει δύο αντίθετα στοιχεία, το υποκείμενο και το κατηγορούμενο, που προέρχονται, με την εξέλιξη της ομιλίας και της σκέψης, από τη βασική αντίθεση ανάμεσα στους εργάτες και το υλικό τους, στον άνθρωπο και τη φύση. Η ίδια αντίθεση, στο σχήμα "ερώτηση — απάντηση", αποτελεί τη βάση της μουσικής. Έτσι ο ρυθμός, όπως και ο λόγος, έχει τις ρίζες του στη συλλογική εργασία.

Η ανάπτυξη της αφηρημένης σκέψης. Κατά τη διάρκεια της εξέλιξής του ο άνθρωπος επεξεργάστηκε την ομιλία σαν όργανο εκφραστικό των αφηρημένων εννοιών. Πληροφορίες που διαθέτουμε για τις αυστραλιανές γλώσσες αποκαλύπτουν, παράλληλα με ένα χαμηλότατο επίπεδο γραμματικής συνοχής, και μια χτυπητή έλλειψη λέξεων για γενικές και αφηρημένες έννοιες, ακόμα και τις πιο απλές. Έτσι βρίσκονται ξεχωριστές λέξεις για το δεξιό και για το αριστερό χέρι του άντρα, για το δεξιό και το αριστερό χέρι της γυναίκας, χωρίς όμως να υπάρχει καμία λέξη για το χέρι γενικά. Βρίσκονται ξεχωριστές λέξεις για κάθε είδος δέντρου, καμία όμως λέξη που να σημαίνει γενικά το *"δέντρο"*. Και δεν υπάρχουν καθόλου λέξεις για έννοιες αφηρημένες, έστω και τόσο απλές όσο οι λέξεις *"στρογγυλό"* και *"σκληρό"*. Αυτές οι ιδέες εκφράζονται αντίστοιχα με τις περιφράσεις *"παρόμοιο με φεγγάρι"*, *"παρόμοιο με λιθάρι"*, που ενισχύονται και από κατάλληλες χειρονομίες. Προϋπόθεση της γραμματικής είναι, όπως θα δούμε παρακάτω, η διαμόρφωση αφηρημένων εννοιών.

(George Thomson Η ελληνική γλώσσα αρχαία και νέα,

Εκδοτικό Ινστιτούτο Αθηνών, 1964, *Κεφάλαιο Δεύτερο, 6-9)*